

FAKELORE FABRİKASYONU*

Yazan: Alan DUNDES
Çevirenler: Ashı UÇAR**
Selcan GÜRÇAYIR***

1950’de yarı-popüler bir dergi olan *American Mercury*’de yayınlanan “Folklore ve Fake Lore” (iki sözcük daha sonra birleşmiştir) adlı kısa makalede halkbilimci Dorson, “fakelore” terimini öne sürdü. Dorson, uydurma folklor ya da fakelore aleyhinde yazarak, bilimsel folklor çalışmalarına katkıda bulunmak için yaşamı boyunca sürececek bir mücadele başlattı. Dorson, 1969 yılında yayınladığı “Fakelore” adlı makalesinde ve 1976’da yayınladığı *Folklore and Fakelore: Essays Toward a Discipline of Folk Studies* adlı kitabında olduğu gibi folklor ve fakelore ayrımına defalarca değindi.

Dorson, fakelore terimiyle tam olarak neyi kastetti? “Fakelore, gerçek oldukları iddia edilen sahte ve sentetik eserlerin sergilenmesidir. Bu ürünler, alandan toplanmazlar, ancak sürekli bir tekrarlama zincirinde evvelki edebi eserlerden ve gazete kaynaklarından yararlanılarak yeniden yazılırlar veya yazınsal sömürsünün başlangıcında en azından sözlü gelenekten alıntılara sahip olan Paul Bunyan figüründe olduğu gibi yazılan muhtelif “halk kahramanları” örneklerinde bütünüyle değişikliğe uğrayarak ortaya çıkmış olabilirler.”¹

Dorson, mütemediyen tekrarladığı fakelore eleştirilerine ilave olarak fakelore üretenleri sık sık aşırı heyecanlı, karşı, ve iğneleyici sözler söyleyerek sınırlandırdı. Dorson, görünürde “otantik sözlü gelenek olduğunu iddia edilen, ancak aslında kitleleri zihinsel ve ahlâksal yönden geliştirmek için uydurulmuş olan sentetik ürünleri” eleştirmekten yo-

rulmadı ve “yazarları, editörleri ve yayıncıları halkı yanıltmak ve aldatmaktan” sorumlu tuttu.²

“Paul Bunyan efsaneleri diye bir şey yoktur” diye iddia eden Dorson, Paul Bunyan hikâye dairesini özellikle seçti.³ Dorson için Paul Bunyan, fakelore kavramının seçilmiş bir örneğiydi. Kaydedilmiş Bunyan maceralarının çoğunun, Red Liver Lumber Şirketi’nin ticarî reklamlarının bir bölümünde, buna benzer hikâyeleri yayımlayanlardan birinin de aralarında bulunduğu çeşitli tanınmış yazarlar tarafından oluşturulmuş olduğu gösterilebilirdi.⁴ Dorson’un uygun bir dille ifade ettiği “sözlü gelenek damlası” Paul Bunyan’la ilişkilendirildiğinde bu hikâyelerde başlangıçta bir otantiklik olmasına rağmen, yayımlanmış Paul Bunyan hikâyelerinin çoğunluğu sözlü gelenekten hiç de yararlanmıyordu, ama yine de “damla” şiddetle tartışılmaya devam ediyordu.⁵

Dorson’un sık sık eleştirdiği diğer bir konu Benjamin Botkin tarafından derlenen folklorun “hazinelere” serisiydi. 1944 yılında *Treasury of American Folklore* adlı popüler eserini yayımlayan Botkin, esasında basılı ve yazılı kaynaklara güvenmeye eğilimliydi ve eserinin amaçladığı geniş okuyucu kitlesine ulaşması için materyalleri yeniden yazmada kendisini özgür hissetti. Dorson, Botkin’in kütüphane dışına çıkmayı reddetmesini “Avını marketten alan şehirli balıkçıya benzeterek”⁶ samimi bulmadı.

Burada şu nokta açıklığa kavuşturulmalıdır, Dorson, gerçek folkloru edebî

* Dundes, Alan, *Folklore Matters The Fabrication of Fakelore*, The University of Tennessee Press, Knoxville, 1989, s.40-56.

** Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Yüksek Lisans Öğrencisi.

*** Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Bölümü Araştırma Görevlisi.

yazı ve şiir için ilham ya da kaynak olarak kullanan yazarları ya da şairleri eleştirmiyordu. Çünkü, sözlü geleneğe dayanan veya sözlü gelenekten ayrılan uzun ve onurlu bir edebiyat geleneği vardır. Dorson'un gayesi, öncelikle birileri tarafından üretilmiş bir materyalin sonrasında saf, bozulmamış sözlü folklor ürünü olduğunu iddia etme cüretini gösterenlere itiraz etmektir. Çünkü Dorson'a göre, (iyi olan) folklor ve (kötü olan) fakelore arasında yadsınamaz bir farklılık vardır.

Fakelore aynı zamanda yaşama ve yeniden canlanma ile de karıştırılmamalıdır. Yaşama, geleneğin devamlılığını kasteder, bir folklor ürünün ne kadar değiştiği ya da küçüldüğü önemli değildir. Yeniden canlanma, devam etmeme, geleneğe ara verme anlamına gelir. Yeniden canlanma, geçmişe serpilmiş bir folklor ürününü canlandırmak için bilinçli bir karara gönderme yapar. Buna karşın fakelore, asla var olmamıştır- en azından sunulduğu şekliyle-

Puristler ve akademik folklorcular için fakelore'un düşman olarak algılanması anlaşılabilir olmasına rağmen, fakelore gelişmeye devam etti ve hatta gerçek folklorla yer değiştirmeye bile kalkıştı. Fakelore'un ortaya çıkışı 18 nci yy sonlarındaki folklor çalışmalarının başlangıcında, bu çalışmalarda karmaşık ve ayrılmaz bir şekilde iç içeydi. Dorson tarihsel anlayışına rağmen, ona haklı bir nam kazandıran fakelore kavramı, telaffuzu ile ünlü, daha doğrusu adı kötüye çıkmış olan 1760'da James Macpherson tarafından yayımlanan Ossian şiirleri, 1812 ve 1815 yıllarında Grimm kardeşlerin yayınladığı *Kinder und Hausmärchen* ve 1835 yılında yayınlanan Fin Ulusal destanı *Kalevala* baskısı arasındaki bağlantıyı fark etmemiş gibi görünmüştür.

James Macpherson (1736-1796) 1760'da *Fragments of Ancient Poetry Collected in the Highlands of Scotland and Translated from the Gaelic or Erse Language*'yi yayımladı. Onu 1762 yılında *Fingal: An Ancient Epic Poem*, 1763

yılında *Temora* izledi. Bu çalışmalar birleştirilerek 1765'te *Poems of Ossian* adıyla yayınlandı, aynı yıl Bishop Percy'nin *Reliques of Ancient English Poetry* adlı eseri yayımlandı. Bu sözde geleneksel şiirlerin gerçekliği yayımlanmalarından kısa bir süre sonra tartışıldı. Samuel Johnson birkaç "alan" araştırmasından sonra 1755 yılında yayınladığı *Journey to the Western Islands* adlı eserinde, Macpherson'un sadece eski şiirlerin parçalarını bulduğunu ve şiirlerin pek çoğunu kendisinin kompozisyon haline getirdiğini ve gelenekten geliyormuş gibi sunduğunu iddia etti.⁷ Ünlü İskoç filozof David Hume (1711-1776) da Ossian tartışmasının içine çekilmeye çalışılanlardan biriydi. İçinde şüphelerine yer verdiği⁸ "*Of the Authencity of Ossian's Poems*" adlı bir makale bile yazmıştı, ancak bu makale çeşitli kişisel ve politik nedenlerden dolayı 1846 yılına kadar yayınlanmadı.⁹ Hume, *Critical Dissertation of the Poems of Ossian*'i yazan Hugh Blair'e 1763'te gönderdiği bir mektupta, aynı yıl Macpherson'u sahtekârlık ve benzeri suçlamalara karşı savundu. Hume, güven sözlerinden çok kanıt istedi. "Bu kanıtlar düşünceler değil, tanıklıklar olmalıdır."¹⁰ ve bu tanıklıklar sözlü geleneği içermelidir. Hume'un kanıtlanabilir sözlü kaynaklar üzerindeki ısrarı şaşırtıcı derecede modern görünüyor.¹¹

Macpherson'un Ossian'ının olası Gal dili kaynaklarıyla ilgili ayrıntılı ve gizli tutulan bir çalışması, Macpherson'un İskoç dağlık bölge sözlü geleneğinin otantik, akımıyla gizli bir bağlantı kurmaya çalışmasına rağmen, buna çok da sadık kalmadığını ortaya koyar. Macpherson'un poetik serbestliği görünürde Galli diyalekt sözlerinin yanlış anlaşılmasıyla eşleşerek sözlü stilden oldukça uzaklaşmış bir edebî karışım sebep oldu.¹² Macpherson bileşik metinler üretmek için bireysel balladların farklı versiyonlarını birleştirdi ve istediğini eklemekte ya da silmekte kendini özgür hissetti. Dramatik bir ballad hikâyesi Macpherson'un yeniden söylemiyle "ka-

ba saba ve abuk sabuk” bir hale geldi. Diğer bir deyişle “Macpherson, belki kaynaklarını biraz yaratıcılıkla bağdaştırmayı istedi. Fakat bunu yaparak hikâyenin aslını kaybetti. Yeniden sunum bulanıklaştı... zaman zaman, hikâyenin bölümleri gerçekten takip edilemez hale geldi. Bu etkili anlatım içerisinde hikâye trajedisini, dokunaklılığını, kıymetini ve neredeyse bütün anlamını kaybetti.¹³ Ossian’ın kaynakları hakkında en kapsamlı çalışmayı yapan yazar şuna işaret eder: “Burada, Macpherson’un çalışmasının diğer yerlerinde olduğu gibi, neyin samimiyetsiz, neyin iyi niyetle, neyin kötü bir yargılamayla yazıldığını değerlendirmek gerçekten çok zordur.¹⁴

Görülüyor ki, Macpherson sözlü geleneğin kırıntılarını ve parçalarını iyi niyetle topladı, fakat bunların eski epik geleneğin kalıntıları olduğunu farz etti ve düzenli bir şekilde bu parçaları birleştirdi.¹⁵ Onun kaynaklarından bazıları; sözlü parçalardı, bazıları da el yazmalarından oluşan malzemelerdi.¹⁶ Bununla beraber, bir eleştirmenin ileri sürdüğü gibi, “Önsöz ve tanıtım yazısında Macpherson epiğinin, parçaların dışında şekillendirildiğini halka –bunu çok iyi bilen edebiyatçı arkadaşlarına– açıklamaktan kaçındı, yalnızca bu da değil, bir bölümde çalışmasının altında yatanları kendisinin bulduğunu” söyledi.¹⁷ Macpherson’un alan çalışması notlarının “orijinalerini” 1762 yılının birkaç ayı boyunca isteyenlerin incelemesi için sunduğu da bir gerçektir. Buna rağmen Macpherson orijinal metinlerin tamamını yayınlamadı.¹⁸

Fakelore hakiki folklor olduğunu iddia eden sahte ve sentetik yazıların (eserlerin) sunumuysa, Macpherson’un Ossian’ı fakelorum ilk belgelenmiş örneklerinden biri olarak nitelendirilebilir gibi görünüyor. Aynı zamanda Ossian’ın, fakelore’un büyük bir etkiye sahip olduğunu kanıtladığı bir gerçektir. Ossian’ın fakelore ya da folklor olduğuna bakılmaksızın, Ossiancılık bütün Avrupa’da şiire olan ortak ilgiyi arttırdı. 18 nci yy

neo-klasizm hareketi, sadece eski Yunan ve Roma’nın klasik örneklerine işaret etti. İskoç dağlık bölgelerinden sözlü şiir temin etme olasılığı, epik şiirin yalnızca eski zamanlardan değil, modern, eğitim görmemiş köylülerden de elde edilebileceği anlamına geldi. Asil yabancıların övülmesi de aynı kaynaktan çıkıyordu. Ve böylece halkbiliminin ciddi, akademik bir uğraş olarak ilerlemesinde önemli bir katkı sağlamasa da, 19 ncu yy’da yürürlükte olan ve bu yüzyıla rehberlik eden romantizm, ilkelcilik ve milliyetçiliğin garip birleşmesinin esaslarını oluşturdu.

Halkbiliminin kuruluşunda Grimm kardeşler görmezden gelinemez. Grimm kardeşler yaygın bir şekilde halkbilimi çalışmalarının öncülerinden ikisi olarak düşünülürler. Grimm kardeşler, pek çok ülkede kendi yerel geleneklerini bir araya getirenlerin halkbilimci olması fikrini reddederek, Alman folkloru üzerine yaptıkları yayınlar ve koleksiyonlarla gerçek bir entelektüel ihtilali başlattılar. Jakob Grimm (1785-1863) 1815 yılında yayınladığı bir kitapçıkta sözlü geleneğin nasıl toplanacağı hakkında spesifik öneriler sundu. Şunları da ilave etti: “Derlemeci her şeyden önce, kaydedeceği şeyleri uydurmadan ve ekleme yapmadan uygun yerlerde uygun tarzda anlatıcının ağzından aslına uygun ve tam olarak sadakatle yazıya geçirmelidir...” Önceden 1812’de Kinder und Hausmärchen’in ilk sayısının önsözünde Grimmler “biz bu peri masallarını öğrendiğince saf bir şekilde sunmaya gayret ettik....hiç bir ekleme yapılmadı, asıl hikâyede olmayan hiçbir şey ilave edilmedi ya da değiştirilmedi” gibi iddialarda bulundular, ancak Grimmler söylediklerini uygulamadılar. 21 numaralı Grimm masalı 1812’de yayımlanan Aschenputtel (Cinderella) versiyonu, yedi yıl sonraki yani 1819’daki versiyonunda, Hesse’den alınan üç versiyonun ışığı altında genişletildi ve yeni bir biçim verildi. Grimmler, özellikle Wilhelm, versiyonlarında ayrıntıları tamamlamada ve

ya orijinalinden daha “sade ve saf” olarak yeniden anlatmada kendini rahat hissederek birleşik metinler haline getirmeye başladı.

Kutsal Grimm masallarının kuraları üzerine yapılan kapsamlı bir çalışmada buna benzer pek çok tutarsızlık ortaya çıkar.¹⁹ Bunun yanı sıra, Grimm’lerin sadece köylülerin ağızlarından anlamlı bir şekilde topladıkları hikâyeleri değiştirmekle kalmayıp, kaynak kişi bilgilerini de değiştirdiklerine dair kanıtlar vardır. Örneğin; Dorothea Viehmann’ın, hafızasındaki eski Hessian hikâyelerini aktaran ideal bir hikâye anlatıcısı olduğunu söylediler, oysa ki, onun, orta sınıftan, okuma yazma bilen, eğitilmiş, ana dili Almanca değil, Fransızca olan biri olduğunu gayet iyi biliyorlardı.²⁰ Grimm’lerin suçları; gerçek kaynaklarının kimliklerini değiştirmek ve orijinal alan çalışması notlarını tahrip etmektir. Ellis’e göre “Grimmler, istekleri doğrultusunda kaynak metinlerin şekillerini, içeriklerini değiştirerek, bazen de metinlerin hacmini iki, hatta üç katına çıkararak büyük ölçüde karmaşıktırdıkları ve yeniden yazdıkları bu metinlerin aslına ulaşılmaması için de” notları imha ettiler.²¹ Özetle Grimm’ler, onu sadece keşfetmiş görünerek ulusal bir Alman abidesi yaratmaya çalıştılar ve daha sonra da hiç kimse onu yıkmak istemedi.²² Halkbilimcilerin bu gerçekleri gizleyerek, Grimm’leri folklorun ışıltılı bilim adamları olarak göklere çıkarmayı tercih ettikleri doğrudur.

Grimm’lerin ünlü *Kinder und Hausmärchen* çalışmasını fakelore olarak nitelendirmek kutsal şeylere karşı saygısızlık gibi görünür, ancak yeniden yazılmış, süslenmiş ve saptırılmış sözlü materyallerin sanki saf ve antantik sözlü gelenekmiş gibi sunulmalarının fakelore olduğu hatırlandığında, biz hakikatte uydurulduğu sonradan anlaşılan bir fakelore örneğiyle karşı karşıyayızdır. Bazıları doğal olarak Grimm’lerin ve Macpherson’un folklorlarda başardıklarını iddia ettiklerinden, yani köylülerin kendi

ağızlarından folklor toplamalarından dolayı - bu sözlü malzemeler üzerindeki aşırı serbestlikleri görmezden gelindiğinde - onları halk biliminin gelişmesinde önemli olduklarını söyleyebilir.

Grimm Masallarının ortaya çıkışından birkaç yıl sonra yani, 1820’lerin sonlarında genç doktor Elias Lönnrot (1802-1884) halk şiiri toplamak için alan çalışmasına Karelia bölgesinde başladı. 1831’de Elias Lönnrot kafadar birkaç arkadaşından oluşan küçük bir grupla Fin folklor çalışmalarında ve Fin folklor ürünlerini bir araya getirmede büyük bir esin kaynağı olduğunu kanıtlayan Fin Edebiyatı Derneğini kurdu. 1830’ların başlarında Lönnrot alan çalışmalarına devam etti, fakat aynı zamanda farklı şarkıları düzenlemeyi ve onları birtakım mantıksal anlatı düzenine yerleştirmeyi düşünmeye başladı. 1835’de Kalevala’nın ilk baskısını yayınladı. Bu eser, ulusal Fin bilincinde dikkate değer hevesli hisler uyandırdı ve hatırlanamayacak derecede eski zamanlardan beri var olan bir destan olarak benimsendi. Lönnrot, Kalevala destanının parçalarını orijinal bütünlüğü içerisinde başarılı bir şekilde eski haline getirdiği için övüldü. Lönnrot ve Fin geleneğinin diğer sadık öğrencileri ek şiirler topladılar. 1849’da Lönnrot Kalevala’nın gözden geçirilmiş baskısını yayınladı. 32 şiir ve 5.052 mısra içeren 1835’deki baskının aksine, 1849’daki baskı 50 şiir ve 22.795 mısra içeriyordu. Kaç Finlinin Kalevala’yı otantik bir sözlü destan olarak kabul ettiği tespit edilmiş değildir. Bazıları Lönnrot’un ayrı şarkı parçalarını bir araya getirdiğini, ancak bu farklı şarkıların en azından gerçek sözlü gelenek olduğunu varsaydılar. William Wilson’un belirttiği gibi: “Gerçekte sadece Kalevala birleştirilmiş bir destan değil, aynı zamanda bu destanın içindeki şarkılar da birleştirilmiş şarkılardır; hiçbir şarkı Kalevala’daki şekliyle kaynak kişiler tarafından nakledilmedi.”²³

Kalevala, fakeloreun klasik bir örneği gibi göründü. Bu destan, orijinal sözlü

anlatı formunda olan ya da olmayan yenden yazmalar ve edebî süslemeler içerir. Ancak önde gelen Finli folklorcular, Kalevala'nın akla yatkın bir ulusal halk destanı sayılması gerektiği düşüncesini savundular. Helsinki Üniversitesinde ilk folklor profesörü olan -1888'de eğitim vermeye başladı ve 1908'de fin folkloru ve karşılaştırmalı folklor daimi müdürlüğüne atandı.- Kaarle Krohn'dan başka hiç kimse buna benzer bir yaklaşımda bulunamazdı. Krohn 1907'de uluslararası bilim adamlarının kurduğu ünlü Folklore Fellows'un kurucularındandır ve halkbiliminin standartlarını yükseltmeye kendini adanmıştır. Krohn, Lönnrot'un üniversite eğitimine rağmen, kendisinin aslında bir halk şairi olduğunu iddia etti.²⁴ Krohn tabii ki bunu biliyordu ve sonuç olarak Kalevala'nın daima Fin edebiyatının köşe taşı olmasına rağmen, Lönnrot'un elinde destanın orijinal metni sık sık değiştirildiğinden bilimsel çalışmalar açısından değersiz olduğunu kabul etti.²⁵ Finli halkbilimci Martti Haavio zamanında kendisiyle "samimi ve dürüstçe konuşulduğunda Kalevala'nın açık bir taklit" olduğunu açıklayanın da Krohn olduğunu söyledi.²⁶ Sorun, Haavio'nun 1954'te yazdığı gibi²⁷ halkbilimcilerin, Kalevala'nın usulüne uygun bir folklor örneği olmadığını gayet iyi bilmelerine rağmen, pek çok Fin aydınla beraber Fin halkının Kalevala'nın gerçek bir halk destanı olduğuna inanmayı tercih etmelerindeydi.²⁸

Romantizm ve milliyetçilik Finlandiya'da o kadar güçlüydü ki -güçlüdür ki-, insanların inandıkları şeyin gerçek olmasından daha önemliydi -önemlidir-. Bu yüzden eğer Finli halkbilimciler Kalevala'nın bir halk destanı olduğuna inanıyorlarsa, Kalevala'nın bir fakelore olduğuna işaret etmek Finli (ve yabancı) halkbilimcilere bir şey kazandırmazdı. Sırası gelmişken Estonyalıların da otantik sözlü gelenekle ilişkisi daha az olmasına rağmen, kısmen Kalevala'dan etkilenen (Kalevalayı kıskanan) sözde ulusal destanları Kalevipoeg hakkında da

aynı milli duygulara sahip olduklarından da bahsedilmelidir.²⁹

Halkbilimciler insanların fakelore folklor olduğuna inanmalarını engelleyemezler. Amerikan Paul Bunyan olayını düşündüğümüzde aynı mantığı gözlemleyebiliriz. Dorson'un eleştirdiği popülerleştiricilerden biri ona "eğer Amerikan halkı Paul Bunyan'ın bir halk kahramanı olduğuna inanıyorsa, biz de onu öyle kabul etmeliyiz"³⁰ diye cevap verdi." Paul Bunyan maceralarının fakelore olduğunda ısrar edilirse kökenleriyle birlikte tam anlamıyla bir tartışma konusu haline gelir. Üstelik, Paul Bunyan'ın başlangıçta Amerikalı'dan ziyade Kanadalı olabileceği şeklindeki farklı olasılık da ortadadır.³¹ Bununla, sadece sözlü soy (şecere) ile uğraşan halkbilimciler ilgilenir. Amerikalıların büyük bir çoğunluğunun Paul Bunyan'ı otantik bir Amerikan halk kahramanı olduğuna inandıklarını (Dorson'un itirazlarını okumuş olan küçük sayıdaki grup hariç) sanıyorum. Paul Bunyan'ın evlerin ve ana caddelerdeki restoranların önünü ve Amerika'nın pek çok bölümünü süsleyen düzinelerce heykelinin olduğu gerçeği, Paul Bunyan'ın Amerikan bilincine girdiği gerçeğinin resmen ve açıkça göstermektedir. Dorson'un aşırı içerlemesi, bir makaleler seçmesi olan *American Folklore and the Historian* adlı kitabının küçümseyici kapağında, Paul Bunyan maceralarının öncelikle bir fakelore olduğunu belirgin bir resimle gösterdi. Yayıncılar kitap kapağı dizaynı için nadiren yazarlara danışırlar, fakat şu kesindir ki, uzun ve meşhur akademik kariyeri boyunca kıymetli zamanını ve enerjisini Paul Bunyan'ın bir fakelore örneği olduğunu kanıtlamaya adanmış biri tarafından yazılan kitabın kapağında omzunda kocaman bir baltayla Paul Bunyan'ın resmedilmesi ulusal popüler kültürün gücünü göstermektedir!

Biz sadece var olan sözlü geleneğin onlara yetmediğini kabul etmeliyiz. İskoçya'da, Almanya'da, Finlandiya'da ve 20 nci yy.'da Amerika'da, gelenek icat et-

meye tartışmasız bir şekilde ihtiyaç vardı. Sadece gelenek icat etmeye değil, onu gelenek olarak adlandırmaya da! Macpherson, Ossian'ın şiirlerinin gerçek otantik sözlü şiirler olduğunu iddia etti, Grimmler aslına uygun sözlü gelenek kaydettiklerini ve sunduklarını ileri sürdüler; Lönnrot kendisini gerçekten otantik eski Fin destanını yeniden yapılandıran ya da eski haline getiren biri olarak hissetti; belki de Paul Bunyan hikâyelerinin yazarlarının çoğu, yalnızca gerçek bir Amerikan halk kahramanının destanını süslediklerini ve genişlettiklerini düşündüler.

Önemini sonradan kavradığımız bir perspektifin yardımıyla, görünürde farklı fakelore örneklerinin ortak unsurlarını ayırt edebiliriz. Bütün örneklerde, ülkeler kendi içlerinde ciddi bir aşağılık kompleksinden dolayı acı çekmektedirler - bazıları haklı olarak bütün ülkele- rin buna benzer bir aşağılık duygusundan etkilendiğini söyleyebiliriz.- örneğin İskoçya 18 nci yüzyılın sonlarında İngilizler tarafından sık sık alay konusu ediliyor ve aşağılanıyordu.³² Kendisi de bir İskoç olan Hume, 18 Mart 1776'da Edward Gibbon'a yolladığı mektupta İskoç dağlıları için söylediği: "Anlıyorum ki, Ossian şiirlerinin otantikliği üzerine büyük bir şüphe ile kafa yoruyorsunuz. Bunu yapmak gerçekten haklısınız. Hiçbir insan mantığı yirmi binin üzerinde mısra ile sayısız tarihsel gerçeklerin, elli nesil boyunca sözlü gelenek yoluyla belki de bütün Avrupa uluslarının en kaba, en fakir, en vahşileri tarafından korunacağını hayal edemez"³³ şeklindeki sözlerini, Ossian şiirlerinin otantikliği hakkındaki makalesindeki bir bölümde de³⁴ kelimesi kelimesine tekrarlıyordu. Hume İskoçların ulusal büyüklüğünü dile getirecek değerli bir İskoç şairi keşfetme konusunda hevesli olmasına rağmen, İskoçluların kendi dilleri yerine standart İngilizceyi kullanarak, konuşulan milli İskoç Galli diliyle yazmaktan kaçınmaları gerektiğini düşünüyordu.³⁵ İş- te tam burada aydınların halka ve halk-

bilimine karşı olan güçlü, çözünmemiş kararsızlık duygularıyla ilgili olan ve her yerde rastlanan halkbiliminin gelişmesinin doğasında olan kritik bir paradoksla karşı karşıyayız. Bir taraftan halk aşağıdır, *vulgus in populo*'dur. Hume'nin sözleriyle halk kabadır. Halk, seçkin entelektüellerin utandığı nüfusun geri kalmış, okuma yazması olmayan parçasıdır. Diğer yandan halk, hevesli entelektüellerin göklere çıkarttığı ulusal mirasın övülmüş, romantikleştirilmiş kalıntılarının temsilcisidir. Bu yüzden Hume, İskoç bir şair aramaktadır, fakat kaba İskoç dağlılarını uygun bulmamaktadır ve İngilizce'yi İskoç Gal diline tercih eder. Aynı durum çoğu ülkede de gözlenir. Entelektüeller halktan ve halkbiliminden hem utanır hem de gurur duyarlar. Aşağılık üstünlüğü doğurur! Trevor-Roper Macpherson'un Ossian'ın harita üzerinde nasıl İskoç dağlılarına atfedildiğini şöyle özetler: "öncelikle ovalardaki İskoçlar ve onların aynı şekilde okumamış zavallı akrabaları olan İrlandalılar düzen bozan vahşiler gibi küçümsendi, İngiltere ve İrlanda ilkel bir barbarlık içine battığı zaman, İskoçlular, mükemmel bir saflık ve duyarlılığın destan şairini üretmesinden dolayı Avrupa'nın tamamında bir Kulturvolk olarak göklere çıkarılıyordu."³⁶

Benzer bir durum Grimm öncesi Almanya'da da görülüyordu. "nedenleri ne olursa olsun, 18 nci yüzyıl ortalarında komşularıyla kıyaslandığında, Almanya kültürel geçmişine yönelmiş ve sonuç olarak ulusça bir kültürel aşağılık kompleksi içerisindeydi... Bu dönemde Almanya komşularının kültürüne kıskançlıkla baktı; Prusya kralı Büyük Frederick milli bir kahraman ve vatansever bir Alman olmasına rağmen Almancayı küçümsedi Fransızca konuştu ve yazdı, Mozart'ın, Goethe'nin yeni yeni ortaya çıkmaya başladığı bu dönemde, onları da göz ardı ederek Fransız edebiyatının ve kültürünün üstünlüğüne inandı."³⁷

Finlandiya'da, Finliler birkaç yüzyıl İsveçlilerin kültürel hegemonyası ve

egemenliği altındaydılar ve Wilson'un çok doğru bir biçimde gözlemediği gibi "Fin milli bilincinin harekete geçirmek isteyenler ortaya çıkan Fin kültürünün İsviçreleştirilmesi şeklindeki geçmişe karşıydılar".³⁸ 18 nci yüzyılın sonları itibarıyla Fince sadece köylüler tarafından konuşulurken eğitimli Finliler İsviççe konuşuyordu.³⁹

Benzer paralellikler rastlantısal olmaktan uzak ve Amerikalıların da genelde Avrupa'ya, özelde ise İngiltere ve Fransa'ya karşı bir aşağılık kompleksi hissettiği konusundan bahsetmek istiyorum. 20.yüzyıl başlarına kadar, seçkinler, ressamlar, yazarlar, müzisyenler yaşamak ve çalışmalarını sürdürmek amacıyla Amerika'da kalmak yerine Avrupa'ya gittiler. Amerikan vatandaşları için yaşadıkları bölgede eskiden koloni gruplarının bulunduğunu unutmak zordu. Onlar kendilerini eyaletlerde yaşayanlar olarak düşünmeye devam ettiler edebiyatta, müzikte ve resimde modayı belirlemek için Avrupa'ya baktılar fakat bunların şekil ve stillerine değinmediler. Paul Bunyan, Amerika'nın kendi imajını yansıttı: Büyük ve güçlü, fakat çok da akıllı ve kibar değil. Bir ölçüde Amerikan siyasetlerinin imajı Avrupa ülkelerinin görmüş geçirmiş liderleri yanında "tecrübesiz, saf" kaldı. 1812 savaşı İngiltere'nin Amerika'ya güvenmesine ve Amerika'nın İngiltere'nin siyasi ve kültürel egemenliğinden kurtulma çalışmalarına devam etmesine rağmen bir sonuç getirmedi. Bu durum, Amerika'nın büyük bir güç olarak dünyanın merkezinde yer almaya başladığı 1. Dünya Savaşı'na kadar sürdü.

Bu bağlamda, Paul Bunyan hikâyelerinin bu zaman diliminde ortaya çıkmaya başlaması bir rastlantı değildir. Sözlü haberler yirminci yüzyıla tarihlenirilirken, Paul Bunyan basında ilk olarak bir makale şeklinde otuz sayfalık bir kitapçıkla beraber 25 Temmuz 1910'da *Detroit Tribune*'de ortaya çıktı.⁴⁰ 1914'te *Introducing Mr. Paul Bunyan of Westwood Cal.* yayınlandı.⁴¹ Benjamin Bot-

kin'in çok satan antolojisi *Treasury of American Folklore* 1944'de yayınlandı, İkinci Dünya Savaşı boyunca Dorson, Paul Bunyan hikâyelerini ve Botkin'in *Treasury*'sini fakelore olarak ağır bir biçimde eleştirmesine rağmen, ikisi de geleneğin ve yeni eklenenlerin (geleneksel olmayan) ayrıntılarıyla çiftleşen sözlü ürünlerin yeniden bir edebi tartışmasını içermekteydi- sözlü ürünlerin ortaya çıkış zamanları ve onların olası anlamı üzerine yorum yapmayı beceremedi.

Fakelore görünürde milli ve ruhsal bir ihtiyacı tatmin eder: Yani özellikle bir kriz anında birinin milli kimliğinin olduğunu göstermek ve bu kimlik içerisine gurur aşılama. Hobsbawm'ın belirttiği gibi "eski şekillerin canlı olduğu yerlerde, geleneğin yeniden canlandırılmaya ya da icat edilmeye ihtiyacı yoktur."⁴² Halkbiliminin ideal olarak milli kimlik susuzluğunu giderme amacına hizmet ettiği doğru olabilir, fakat halkbiliminin eksik ya da yetersiz sayıldığı yerlerde, milli hislerle doldurulan bireysel yaratıcı yazarlar bu boşluğu doldurmada kendilerini özgür hissetmektedirler. Bunu da eğer gerekiyorsa yoktan bir milli "halk" kahramanı ya da bir milli epik yaratarak veya sıradan halkbilimi parçalarını uydurmaya üretimler içerisinde süslü birleştirerek ya da kahramanlık temleri yükleyerek yapıyorlar.

Fakelore'un sözlü olmayan ürünlere uygulanması da çeşitli şekillerde gözlemlenmektedir. İskoç erkeklerinin giydikleri etekler ve yünlü ve kareli İskoç kumaşları Ossian gibi İskoç fakelore örnekleridir.⁴³ Açık Hava Müzeleri 19. yüzyılın sonlarından beri Avrupa'da çok yaygındır, "köy" oluşturmak amacıyla orijinal alanlarından değişik yerlere taşınan binaların düzenlenmesini içerir. Üstelik, her binadaki mobilyalara sık sık ilaveler yapıldı ve bu mobilyalar orijinal yapılarından uzaklaştırıldı. Her oda birleştirilmiş bir metnin bir benzerinin sunumudur. Ve bu sadece üretilmiş fakelore değil, uydurma tarihtir de. Adı verilen milli ya da etnik gruba özsaygı

vermek için geçmişin “altın çağlarını” yeniden kuran sayısız uydurma tarihsel örnekleri vardır.⁴⁴

Halkbilimciler uzun bir süredir milliyetçilik ve halkbilimi arasındaki ilişkiyi bilmektedir⁴⁵, ancak milli aşağılık duygusu ile fakelore üretme eğilimi arasındaki olası ilişki fark edilmemiştir. Eğer folklorun kökü milliyetçilikteyse, fakelore’un kökünün de millî ya da kültürel aşağılık duygularında yattığının söylenebileceğine inanıyorum. Milliyetçilik duyguları kültürel aşağılık duygularına bağlanabilirse, fakelore da folklorla ilişkilendirilebilir. Anlaşılan, aşağılık duyguları öylesine güçlüdür ki, folklordaki öncülerden bazıları, topladıklarının “değerini arttırmak” amacıyla onları çarpıcı bir şekilde değiştirilir, böylece daha değerli farz edilen klasik edebî miraslar zenginleştirilerek entelektüel hale getirilir. Bu açıdan halk, kendi eşitliğini –veya üstünlüğünü, daha iyiliğini kanıtlamak için istekli olabilir, onun için kendini bu göreve tayin etmiş kişiler yeniden sunumlarında otantik malzemelerle bilinçli bir şekilde oynama ya da uydurma sorumluluğunu kendilerine vermiş bir hak olarak görebilirler.

Sözlü ve yazınsal gelenekler arasındaki ayrımında, erken dönem yurtsever halkbilimi koleksiyoncuları çarpıcı bir şekilde sözlü materyaller üzerine yazınsal kriterleri uyguladılar. Son ürün, edebî bir destan ya da masal olsun daima şuurlidir, şuuruz bir sözlü anlatı değildir. Bununla beraber bu iyi niyetli revizyonistler bu malzemelerin hakiki folklor olduklarını söylediklerinden, onlar üretilmiş fakelore’un sorumlusudurlar.

Şimdi bazı küçük ülkelerin neden diğer ülkelere karşı imaj fakirliği çektiklerini daha iyi anlayabiliriz, örneğin Finlandiya, Macaristan ve İrlanda gibi görece küçük ülkeler halkbilimini toplama ve çalışmada daha etkindirler. Aynı zamanda kendi folklorlarını toplamakla ve çalışmakla daha az ilgilenen - İngiltere ve Fransa gibi- şık görünmeye

çalışan ülkelerin, diğer ülkelere karşı neden üstünlüğe sahip olduklarını da anlayabiliriz. (Hem İngiltere hem de Fransa, kolonilerinin sahip oldukları folklor ürünlerinin çalışılmasını sağlamışlardır, ancak bu kendilerine bağlı olan insanları nasıl daha iyi yönetecekleri ve kontrol edecekleri endişesinin yansımalarının bir parçasıydı.) Bu bağlamda Almanların I. Dünya Savaşındaki yenilgisinden sonra, Nazi ideolojisinin değerini arttırmak için folklorla başvurmasını da açıklığa kavuşturur.⁴⁶ Benzer ideoloji “bilim adamlarını” “Yahudileri yok etmek, Nazileri desteklemek için anti-semitik atasözleri icat etmeye”⁴⁷ kadar götürdü, elbetteki bunlar belgelenmiş bütün fakelore örneklerinin en sinsilerindedir.

Fakelore’u daha geniş tarihsel ve kültürel bir perspektife yerleştirerek onun hiçbir şekilde 20 nci yy. Amerika-sıyla sınırlandırılmayacağını gözlemleyebiliriz. Dorson’un “diğer ülkelerde Amerika’daki fakelore örneklerine yakın paralellikler görünmüyor”⁴⁸ diyerek bir hataya düştüğüne inanıyorum. Diğer bilim adamları da, fakelore’u 20 nci yy. fenomeni varsayarak Dorson’u takip ettiler.⁴⁹ Fakelore 18 nci yy da İskoçya’da, 19 ncu yy. da Almanya ve Finlandiya’da ve daha pek çok ülkede ve dönemde bulunabilirdi. Örneğin Belçika’da Alman Til Eulenspiegel hikaye dairesini hadinden fazla düzelten ve yenileştiren Charles De Coster (1827-1879) örneği vardır. 1867 yılında ortaya çıkan bir başlangıç niteliğindeki La Legende d’Uelenspiegel’den sonra tam baskısı 1869 yılında yayınlandı. Tam baskıda Eulenspiegel karakterinin orijinal kabalığının, terbiyesizliğinin çoğu ortadan kaldırılmıştı, yine de De Coster millî bir şair gibi alkışlandı ve bazı Flaman eleştirmenleri onun bu eserinin Flaman ruhunu tam anlamıyla yansıttığını işaret ederek onu “Flaman İncili” olarak adlandırdılar.⁵⁰ Benzer şekilde İsviçre’de geleneksel keskin nişancılık, İsveç ulusal bilincini yükseltmek için törensel

olarak kurumsallaştırılırken, ulusal arzuların etkisi altındaki öğretmenler tarafından bütünüyle "halk şarkıları" oluşturuldu.⁵¹

Eğer fakelore Hobsbawm'ın terimleştirdiği "icat edilmiş gelenek" örneklerinden biriye ve eğer yukarıda kanıtları belirtilen örnekler kadar yaygınlsa, halkbilimciler onu nasıl ele almalılar? Dorson'un önerisi onu ayıplamaktı, ancak bu biraz yararsız görünüyor. Sadece bir şekilde fakelore folklor olabilir. Uydurularak yaratılmış bir metin, sözlü gelenek içerisine girebilir. (bunun kanıtı vardır, örneğin Grimm kardeşlerin standart masal tipi versiyonlarından bazıları sözlü kaynaklardan-bazıları bunu Grimm'lerin kitabından doğrudan ya da dolaylı olarak öğrenen bireylerden toplandı.) ancak genel olarak çok az fakelore örneği folklor olabilir. Fakelore Çin⁵² de ve Sovyetler Birliğinde⁵³ olduğu gibi fikrîsel olarak resmi propaganda kampanyaları tarafından desteklenen şeyler üretti, ve bu tek tük parodi şekillerinin dışında nadiren sözlü geleneğe girdi. Halk yapay uydurmaları gerçek folklor olarak kabul etmeyecek kadar akıllıdır. Fakelore kazanç için üretilmiştir, satılacak bir fikirdir. Eğer fakelore folklorlardan daha iyi satarsa, turist ve ihracat pazarları için yığın üretimi yapacak olan fakelordur. Folklorismus, folklorun ticarileştirilmesi, insanları sömürmenin çeşidi olan fakelore'da sonuçlanır. Ancak folklorismus⁵⁴ ve fakelore gerçekte çok yeni değildir. Yeni olan halkbilimcilerin onun varlığını tanıması ve üzerinde ciddi olarak çalışmalarıdır.

Ossian, kinder und Hausmarchen ve Kalevala üzerindeki bu kısa inceleme fakelore'un 20 nci yy. da Amerika'da başlamadığını belirtmeyi amaçlar. Fakelore, Amerika'da milliyetçilik etkisinin öne geçtiği zamanlarda ortaya çıktı. Bu Amerika'nın bir dünya gücü olarak ortaya çıkmaya başladığı I nci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonraydı, bazıları Amerikalıların öncelikle bir millet olarak görünmelerine kadar geçmişleri için

romantik duygular beslemelerini beklemezdi. Paul Bunyan bana bir Ossian ya da bir Vainamöinen gibi aynı epik boyutlara sahip bir halk kahramanı olarak görünmektedir. Amerika'nın büyüklüğünü ve gücünü sembolize eder. Arazileri temizlemek ve onun doğal kaynaklarından kâr elde etmekle ilgilenir. Amerikan imajı olarak çok zeki olmayı dile getirmemesi dikkat çekicidir. Hilebaz, dalavereci ya da zeki değildir. Problemleri kaba kuvvetle, güçlü bir istekle hilekâr bir diplomasi içine girmeden çözer.

Paul Bunyan'ın yazarlar tarafından üretilen "yapay"⁵⁵ bir kahraman olduğunu tartışmak anlamsız gibi görünüyor. Folklorlarda olduğu gibi fakelore'u da kültürün bütünüyle bir unsuru olabileceği gerçeğini kabul etmek daha iyidir. Fakelore'u baştan saf olmayan ya da yozlaştırılmış diyerek reddetmektense, halkbilimciler olarak halkbiliminin malzemelerini kullanarak fakeloreu çalışalım.

NOTLAR

¹ Richard M. Dorson, "Fakelore," *Zeitschrift für Volkskunde* 65 (1969): 60.

² Richard M. Dorson, *Folklore and Fakelore: Essays toward a Discipline of Faik Studies* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1976), p. 5.

³ Ibid., p. 7.

⁴ Daniel Hoffman, *Paul Bunyan: Last of the Frontier Demigods* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1952), p. 74; Richard M. Dorson, *American Folklore* (Chicago: University of Chicago Press, 1959), pp. 217-18.

⁵ Edith Fowke, "In Defense of Paul Bunyan," *New York Folklore* 5 (1979): 43-51.

⁶ Richard M. Dorson, "Folklore and Fakelore," *American Mercury* 70 (1950): 338.

⁷ Phyllis A. Harrison, "Samuel Johnson's Folkloristics," *Folklore* 94 (1983): 57-65.

⁸ David Hume, *Essays: Moral, Political and Literary* (London: Longmans, 1898), Vol. 2, pp. 415-24.

⁹ Neil R. Grobman, "David Hume and the Earliest Scientific Methodology for Collecting Balladry," *Western Folklore* 34 (1975): 29.

¹⁰ David Hume, *The Letters of David Hume*, ed. J. Y. T. Greig (Oxford: Clarendon Press, 1932), Vol. 1, p. 399.

¹¹ Neil R. Grobman, "Eighteenth-Century Scottish Philosophers on Oral Tradition," *Journal of the Folklore Institute* 10 (1973): 193; idem, "David Hume and the Earliest Scientific Methodology," p. 29.

- ¹² Derick S. Thomson, *The Gaelic Sources of Macpherson's "Ossian"* (Folcroft. Pa.: Folcroft Press, 1969).
- ¹³ *Ibid.*, pp. 29, 55.
- ¹⁴ *Ibid.*, p. 71.
- ¹⁵ Baily Saunders, *The Life and Letters of James Macpherson* (New York: Haskell House, 1968), pp. 9, 140.
- ¹⁶ *Ibid.*, p. 252.
- ¹⁷ *Ibid.*, p. 174.
- ¹⁸ *Ibid.*, pp. 180, 190, 249.
- ¹⁹ John M. Ellis, *One Fairy Story Too Many: The Brothers Grimm and Their Tales* (Chicago: The University of Chicago Press, 1983).
- ²⁰ *Ibid.*, p. 32. See also Heinz Rölleke, "The 'Utterly Hessian' Fairy Tales by 'Old Marie': The End of a Myth." in Ruth B. Bottigheimer, ed., *Fairy Tales and Society: Illusion, Allusion, and Paradigm* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1986), pp. 287-300.
- ²¹ *Ibid.*, p. 96.
- ²² *Ibid.*, p. 100.
- ²³ William A. Wilson, *Folklore and Nationalism in Modern Finland* (Bloomington: Indiana University Press, 1976), p. 40.
- ²⁴ Jouko Hautala, *Finnish Folklore Research 1828-1918* (Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 1968), p. 104; Wilson, *Folklore and Nationalism*, pp. 74-75.
- ²⁵ Hautala, *Finnish Folklore Research*, p. 120; Wilson, *Folklore and Nationalism*, p. 75; d. Hans Fromm, "Ehas Lönnrot als Schöpfer des finnischen Epos Kalevala." in *Volksepen der uralischen und altaischen Völker*, ed. Wolfgang Veenker, Ural-Altai-schen Bibliothek 16 (Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1968), pp. 1-12.
- ²⁶ Wilson, *Folklore and Nationalism*, p. 75.
- ²⁷ *Ibid.*, p. 123.
- ²⁸ Olli Alho, "On Nationalism in a National Science," *Acta Sociologica* 20 (1977): 293-99; Aimo Turunen, "Folk Epic to National Epic: Kalevala and Kalevipoeg." in *Folklorica: Festschrift for Felix J. Oinas*, ed. Egle Victoria Zygas and Peter Voorheis, Indiana University Uralic and Altaic Series 141 (Bloomington: Research Institute for Inner Asian Studies, 1982), pp. 277-89.
- ²⁹ Otto A. Webermann, "Kreutzwalds 'Kalevipoeg': Zur Problematik des estnischen Epos," in *Volksepen der uralischen und altaischen Völker*, pp. 13-35; Aimo Turunen, "Folk Epic to National Epic."
- ³⁰ Richard M. Dorson, "The American Folk Scene, 1963," *Folklore* 74(1963):439; cf. William S. Fox, "Folklore and Fakelore: Some Sociological Considerations," *Journal of the Folklore Institute* 17 (1980): 251.
- ³¹ Hoffman, *Paul Bunyan*, p. 97; Edith Fowke, "In Defense of Paul Bunyan," p. 45.
- ³² Saunders, *The Life and Letters of James Macpherson*, pp. 183-87, 196.
- ³³ Hume, *Letters*, Vol. 2, p. 310.
- ³⁴ Hume, *Essays*, Vol. 2, p. 416.
- ³⁵ Grobman, "David Hume and the Earliest Scientific Methodology." p. 18.
- ³⁶ Hugh Trevor-Roper, "The Invention of Tradition; The Highland Tradition of Scotland," in *The Invention of Tradition*. ed. Eric Hobsbawm and Terence Ranger (Cambridge: Cambridge University Press, 1983). p.18.
- ³⁷ Ellis, *One Fairy Story Too Many* p. 3.
- ³⁸ Wilson, *Folklore and Nationalism*, p. 5.
- ³⁹ *Ibid.* pp. 19-20.
- ⁴⁰ Fowke, "In Defense of Paul Bunyan." pp. 44-47.
- ⁴¹ Dorson, *American Folklore*, pp. 216-17.
- ⁴² Hobsbawm and Ranger, eds., *The Invention of Tradition*, p. 8.
- ⁴³ Trevor-Roper, "The Invention of Tradition: The Highland Tradition of Scotland."
- ⁴⁴ Cf. Edward Shils, *Tradition* (Chicago: University of Chicago Press, 1981), p. 62.
- ⁴⁵ Örneğin, Finlandiya için bakınız Wilson, *Folklore and Nationalism* and W. R. Mead, "Kalevala and the Rise of Finnish Nationality," *Folklore* 73(1962):217-29; on Greece, see Michael Herzfeld, *Ours Once More: Folklore, Ideology and the Making of Modern Greece* (Austin: The University of Texas Press, 1982); on Russia, see Felix J. Oinas, "The Political Uses and Themes of Folklore in the Soviet Union," *Journal of the Folklore Institute* 12 (1975): 157-75.
- ⁴⁶ Cf. Hermann Bausinger, "Volksideologie und Volksforschung: Zur national-sozialistischen Volkskunde," *Zeitschrift für Volkskunde* 61 (1965): 1-8; Wolfgang Emmerich, *Zur Kritik der Volkskundeideologie* (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1971) Christa Kamanetsky, "Folklore as a Political Tool in Nazi Germany," *Journal of American Folklore* 85(1972): 221-35; idem, "Folktale and Ideology in the Third Reich" *Journal of American Folklore* 90 (1997): 168-78.
- ⁴⁷ Wolfgang Mieder, "Proverbs in Nazi Germany: The Promulgation of Anti-Semitism and Stereotypes through Folklore," *Journal of American Folklore* 95 (1982): 458.
- ⁴⁸ Richard M. Dorson, "Fakelore", *Zeitschrift für Volkskunde* 65 (1969): 64.
- ⁴⁹ Fox, "Folklore and Fakelore," p. 251.
- ⁵⁰ Joseph Hanse, "Le centenaire de 'La Légende d'Ulenspiegel,'" *Bulletin de l'Académie Royale de Langue et de Littérature Françaises* 45 (1967): 85-86; Alois Gerlo, "La Légende d'Ulenspiegel van Charles De Coster en Vlaanderen," *Revue de l'Université de Bruxelles* 21 (1968-1969): 47.
- ⁵¹ Rudolf Braun, *Sozialer und kultureller Wandel in einem ländlichen Industriegebiet im 19. und 20. Jahrhundert* (Erlenbach-Zürich: E. Rentsch, 1965), pp. 327-36.
- ⁵² Alsace C. Yen, "Red China's Use of Folklore," *Literature East and West* 8 (1964):72-87; Chung-chiang Yen, "Folklore Research in Communist China," *Asian Folklore Studies* 26 (1967): 1-62.
- ⁵³ Oinas, "The Political Uses."
- ⁵⁴ Cf. Hermann Bausinger, "Folklorismus in Europa: Eine Umfrage," *Zeitschrift für Volkskunde* 65 (1969): 1-8.
- ⁵⁵ Dorson, "Fakelore," p. 60.